

فهرست

سر سخن

وفیات الاعیان ۵-۳

یادی از دگردشتگان

خدمات استاد احسان یارشاطر به معارف ایرانی و اسلامی / محمود امیدسالار ۱۰-۶
فهرست‌های شاهان هخامنشی در آثار بیرونی و ابن عبری / احسان یارشاطر: ترجمه: نیما جمالی ۱۷-۱۱
ایران‌شناسان و ایران‌دوستان غیرایرانی / احسان یارشاطر: ترجمه: سید محمدحسین مرعشی ۳۶-۱۸
استاد ژیلبر لازار (۱۹۲۰-۲۰۱۸) و تحقیقات او در زبان‌های ایرانی / علی‌اشرف صادقی ۴۶-۳۷
خاطراتی از استاد ژیلبر لازار، خدمتگزار راستین زبان فارسی / ژاله آموزگار ۴۹-۴۷
حکایتی به زبان فارسی محلی گیو (منطقه بیرجند) / ژیلبر لازار: ترجمه: سید محمدحسین مرعشی ۵۷-۵۰
ملاحظاتی در باب سبک ترجمه‌های کهن قرآن و کتاب مقدس / ژیلبر لازار: ترجمه: ستایش دشتی ۶۱-۵۸
شوقی شرقی در قلبی غربی: نگاهی کوتاه به زندگی، افکار و آثار لئونارد لویسن ایران‌شناس و مولاناپژوه
آمریکایی / مجدالدین کیوانی ۶۹-۶۲
مرگ تن هدیه‌ست بر اصحاب راز؛ یادمانده‌هایی از لئونارد لویسن / الوند بهاری ۷۲-۷۰
شرح حال و آثار محمد شیرین مغربی / لئونارد لویسن ۸۰-۷۳

جستار

داغ باز آوردن؛ تصحیح یک رباعی سنایی / سید علی میرافضلی ۸۳-۸۱
خیام و ترجمه تعلیقات ابن سینا به پارسی / سید حسین موسویان ۸۹-۸۴
از لزومیات ابوالعلاء معری به انتخاب ابن السید بطلیبوسی / علیرضا ذکاوتی فراگوزلو ۱۱۰-۹۰
موقوفات محمودشاه مظفری بر بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی بر پایه سند مورخ ۷۴۸ق / عمادالدین
شیخ‌الحکمایی ۱۱۸-۱۱۱
آگاهی‌هایی تازه از زندگی نجم‌دایه در نسخه‌ای از تفسیرش، بحر الحقایق، با یادداشتی به خط خود او /
علی صفری آق‌قلعه ۱۲۸-۱۱۹
برگی از تاریخ ۳: سواد نامه امیرنظام به وکیل‌الملک حاکم کرمان و شکایت از یک کاتب و محرر /
محمدجواد جدی ۱۳۱-۱۲۹

نقد و بررسی

مقالات احمد تفضلی / سیداحمدرضا قائم‌مقامی ۱۴۰-۱۳۲
کتاب‌های اوستا: متون مقدس زرتشتیان / بهمن مرادیان ۱۴۶-۱۴۱

ایران در متون و منابع عثمانی (۱۸)

آثار نوری ابراهیم / نصرالله صالحی ۱۴۹-۱۴۷

وفیات الاعیان

آماده شده بود و از سوی دیگر می‌خواستیم به رسم همین نامداران از شتابزدگی پرهیزیم، تا هم مجال دست‌اندرکاران مجله برای آماده‌سازی مقاله‌ها بیشتر باشد و هم بتوانیم نوشته‌های استادانی را در این بخش بیاوریم که برای همکاری فرصت بیشتری می‌خواستند.

در همین سال گذشته، چند ایران‌شناس برجسته دیگر نیز، در سرزمین‌های دیگر، راهی دیار خاموشان شدند:

در روسیه جهانگیر دُری (۱۹۳۲ - ۲۰۱۸م) درگذشت، نویسنده ایرانی‌تبار و استاد زبان و ادبیات فارسی، که در همان سرزمین چشم به جهان گشوده و فقط چند سالی از دوران کودکی‌اش را در ایران گذرانده بود، اما بیش از نیم قرن یک‌تنه به‌شناساندن ادبیات قدیم و جدید فارسی به‌روسی‌زبانان پرداخت. کتاب‌ها و مقاله‌های زیادی، عمدتاً درباره ادبیات معاصر فارسی و به‌ویژه طنزنویسان معاصر ایران، نوشت. در تدوین فرهنگ دوجلدی فارسی - روسی (که به نام ویراستارش، روبینچیک، شهرت یافته است) نقش مهمی داشت و داستان‌هایی از نویسندگان فارسی‌زبان را نیز به روسی ترجمه کرد. کتاب خاطراتش، ایرانی زنده، خوشبختانه چند سال پیش از درگذشت او به فارسی ترجمه و منتشر شده است (ترجمه مهناز نوروزی، تهران: هرمس، ۱۳۹۲).

در تابستان ۱۳۹۷، خبرهای تلخی از دنیای ایران‌شناسی می‌رسید. در اقصای عالم، تنی چند از نامداران حوزه‌های گوناگون تحقیقات ایرانی از دنیا رفتند، استادان پیش‌کسوت و پژوهشگران برجسته‌ای که دلبسته‌ی زبان و ادب فارسی بودند و دوستدار تاریخ و فرهنگ ایران‌زمین، آنانکه در زمانه ایران‌ستیزی، در اروپا و آمریکا، می‌کوشیدند تا زبان فارسی را به جهانیان بشناسانند و همگان را با میراث گرانقدر ادبی و عرفانی فارسی‌زبانان آشنا کنند.

بخش چشمگیری از صفحات این شماره گزارش میراث به مقاله‌ها و یادداشت‌هایی درباره شرح حال و خدمات فرهنگی احسان یارشاطر (۱۲۹۹ - ۱۳۹۷ش)، ژیلبر لازار (۱۹۲۰ - ۲۰۱۸م) و لئونارد لویسن (۱۹۵۳ - ۲۰۱۸م) اختصاص یافته است، محققانی که سالیان دراز از پرچمداران مطالعات ایرانی در آمریکا و فرانسه و انگلستان بوده‌اند. در کنار این مطالب، برای آشنایی بیشتر خوانندگان با شیوه پژوهش و نگارش این سه محقق، نمونه‌هایی از نوشته‌های آنان نیز ترجمه و در این شماره منتشر شده است. ترجیح می‌دادیم این بخش را با فاصله‌ای کمتر از درگذشت این پژوهشگران و در شماره پیشین تقدیم خوانندگان کنیم، اما از سویی اغلب مطالب شماره قبل پیش از درگذشت آنان رسیده و برای چاپ

در ایتالیا، جان روبرتو اسکارچیا (۱۹۳۳-۲۰۱۸م) چشم از جهان فرو بست. اسکارچیا از برجسته‌ترین شاگردان الساندرو بائوزانی نامدار بود. چندسالی در ایران زیسته و حتی در دانشگاه تهران به تدریس زبان و ادبیات ایتالیایی پرداخته بود. اسکارچیا، علاوه بر ایران‌شناسی، در حوزه مطالعات اسلامی نیز سال‌ها به تحقیق و تدریس پرداخته بود. او، همچون یارشاطر، در کنار پژوهش، به نهادسازی نیز معتقد بود و سال‌هایی از عمرش را صرف کارهای اجرایی در این حوزه کرد؛ به برگزاری همایش‌هایی در زمینه ایران‌شناسی همت گماشت و مؤسسه‌ای برای مطالعات ایرانی در ونیز بنیان نهاد. شاگردان بسیاری نیز تربیت کرد که امروز، با تدریس در بخش‌های فارسی دانشگاه‌های بولونیا و ونیز، راهش را ادامه می‌دهند.

در پاییز و زمستان ۱۳۹۷ نیز، چند بزرگ‌مرد ایرانی، که جملگی از عاشقان و خادمان برجسته زبان فارسی بودند، روی در نقاب خاک کشیدند:

دکتر سید محمد دبیرسیاقی (۱۲۹۸-۱۳۹۷ش)، پژوهشگر و فرهنگ‌نویس برجسته، که با تصحیح و چاپ بسیاری از امهات متون نظم و نثر فارسی، و تدوین گزیده‌هایی از متون کهن فارسی، هم بسیاری از متخصصان و پژوهندگان و دانشجویان زبان و ادبیات فارسی و هم عموم مخاطبان و علاقه‌مندان این متون را وامدار همت کم‌مانند خود کرده است. از دبیرسیاقی، غیر از نزدیک به یک‌صد عنوان کتاب، مقاله‌ها و یادداشت‌های فراوانی نیز به چاپ رسیده است که حتی عناوین آنها در این مختصر نمی‌گنجد.

دکتر سلیم نیساری (۱۲۹۹-۱۳۹۷ش)، حافظ پژوه برجسته و عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی، سال‌ها پیش در نگارش کتاب فارسی اول دبستان طرحی نو در انداخت. به این ترتیب، چند نسل از ایرانیان در یادگیری خواندن و نوشتن در شمار شاگردان غیرمستقیم او بوده‌اند. خدمات او در تدوین کتاب‌های آموزش فارسی به غیرفارسی‌زبانان نیز، همچون کوشش‌هایش در پاگرفتن درس «انشا» و فعالیت‌هایش در زمینه دستور خط فارسی، درخور توجه است. اما محققان ادب فارسی بیشتر او را با کتاب دو جلدی کم‌نظیر دفتر دگرسانیها در غزل‌های حافظ به یاد

می‌آورند، که حاصل صرف عمری در بررسی قدیم‌ترین دستنویس‌های دیوان حافظ، از ناقص و کامل، است. نیساری، با بررسی موشکافانه دستنویس‌های کتابت‌شده در سده نهم هجری، یکی از مهم‌ترین منابع بررسی متن شناختی غزل‌های حافظ را در اختیار پژوهشگران قرار داده است، کتابی که سال‌هاست نایاب است و امیدواریم که تدبیری برای تجدید چاپ آن اندیشیده شود.

دکتر محسن ابوالقاسمی (۱۳۱۵-۱۳۹۷ش)، استاد بازنشسته فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشگاه تهران، در دوران تحصیل در لندن، محضر استادان نامداری همچون والتر برونو هنینگ و مری بویس را درک کرده بود. او بیش از نیم‌قرن در دانشگاه‌های گوناگون به تدریس زبان‌های ایرانی پرداخته بود؛ عاشق کارش بود و تا آخرین ماه‌های عمر، به‌رغم بیماری، از تدریس و راهنمایی دانشجویان دست نکشید. مقاله‌ها و کتاب‌های بسیار مهمی به قلم او منتشر شده است. از میان کتاب‌هایش، دستور تاریخی زبان فارسی، راهنمای زبان‌های باستانی ایران، و تاریخ مختصر زبان فارسی همچنان از بهترین و معتبرترین کتاب‌های درسی دانشجویان رشته‌های زبان و ادبیات فارسی، زبان‌شناسی، و فرهنگ و زبان‌های باستانی در دانشگاه‌های مختلف ایران است.

دکتر یدالله ثمره (۱۳۱۱-۱۳۹۷ش)، زبان‌شناس و عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی، نیز در آخرین ماه سال از دنیا رفت. او دوره دکتری زبان‌شناسی را در لندن گذرانده بود و همچون ابوالقاسمی، از نسل اول استادان زبان‌شناسی در ایران بود، البته در رشته «زبان‌شناسی همگانی». آن سال‌ها دو گروه «زبان‌شناسی» و «فرهنگ و زبان‌های باستانی» دانشگاه تهران هنوز تفکیک نشده بود. بیش از سه دهه در دانشگاه تهران به تدریس و راهنمایی دانشجویان پرداخت؛ خوش‌محضر بود و نزد شاگردانش بسیار محبوب. شیفته زبان و ادب و به‌ویژه شعر فارسی بود. شعرهای بسیاری از گذشتگان و معاصران در حافظه داشت و در ضمن تدریس یا سخن گفتن، بسیار شعر می‌خواند. از میان تألیفاتش، آشناسی زبان فارسی مشهورتر است و همچنان از منابع درسی مهم در این حوزه. برای آموزش فارسی به غیرفارسی‌زبانان، کتاب‌های آرفارا نوشت که با استقبال خوبی روبرو شد.

دریغاکه زودرفت!

جای آن بود که درباره هر یک از این استادان و پژوهشگران برجسته نیز مطالبی در این شماره بیاید، اما توان دست اندرکاران مجله محدود است و بایسته‌ها بسیار. افزون بر این، آماده‌سازی مطالب این شماره در اواخر تابستان و پیش از درگذشت بسیاری از این نامداران آغاز شده بود. درباره بسیاری از این بزرگان، خوشبختانه، نوشته‌هایی در نشریات و وبگاه‌ها و شبکه‌های اجتماعی منتشر شده و جلساتی نیز به یاد آنان برگزار شده است. امیدواریم در شماره‌های آینده فرصتی دست دهد تا در حد بضاعت خود به بررسی آثار این بزرگان دیگر نیز پردازیم.

دکتر طهمورث ساجدی صبا (۱۳۳۰-۱۳۹۷ش)، عضو هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فرانسه دانشگاه تهران، نیز در آخرین روزهای سال ۱۳۹۷ رخت از جهان بریست. این پژوهشگر پرکار و کم‌ادعا و خوش خلق، در اوج شکوفایی، به مرگی ناگهانی خاموش شد. او دوره دکتری ادبیات تطبیقی را در فرانسه گذرانده بود. اهل پژوهش جدی در زمینه‌های ادبیات تطبیقی و تاریخ ایران‌شناسی بود. علاوه بر کتاب تاریخ ایران‌شناسی در فرانسه، مقاله‌های متعدد و سودمندی نیز در معرفی ایران‌شناسان و مستشرقان اروپایی، و ارزیابی و تحلیل آثار آنان، در مجله‌ها و دانشنامه‌های گوناگون به قلم او منتشر شده است. در سخنرانی، و نیز در راهنمایی دانشجویان و علاقه‌مندانی که به او مراجعه می‌کردند، حافظه غریب و اطلاعات گسترده‌اش مایه حیرت بود.

